

УДК 343.13

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.03.92>

НОВЕЛІЗАЦІЯ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЗА УЧАСТЮ НЕПОВНОЛІТНІХ ПОТЕРПІЛИХ ТА СВІДКІВ

Зінковський І.П.,

доктор філософії за спеціальністю 081 «право»,
адвокат

ORCID: 0000-0002-2867-3245

Зінковський І.П. Новелізація доказування у кримінальних провадженнях за участю неповнолітніх потерпілих та свідків.

У статті проведено аналіз положень Порядку реалізації пілотного проекту імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність, який сформулював 100 стандартів, які стосуються провадження з неповнолітніми. Здійснено класифікацію цих стандартів у аспекті співвідношення з положеннями Кримінального процесуального кодексу України. Особливу увагу приділено дружньому до дитини середовищу, а також проведенню допиту, освідчування та відібрання біологічних зразків, участі психолога у процесуальних діях. Розглянуто відеофіксування при проведенні слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітнього (потерпілого, підозрюваного) за його згодою. Проаналізовано проведення експертиз за участі дитини, зокрема можливостей обмеження участі дитини у цьому дослідженні, крім ситуацій необхідності, що передбачено Порядком реалізації пілотного проекту імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність. Зроблено висновок, що положення Порядку являють собою: 1) деталізацію загальних прав потерпілого у кримінальному провадженні у контексті найкращих інтересів дитини та 2) прописують такі дії, обов'язковість яких у КПК України не зазначена, однак відповідає міжнародним стандартам прав дитини. Попри безсумнівну прогресивність порядку для забезпечення найкращих інтересів дитини, є положення, які можуть викликати різне розуміння у тлумаченні та застосуванні. Зокрема, положення стандарту 26 не корелюється з ч. 2 та ч. 7 ст. 55 КПК України; не визначено, у якому статусі має допитуватись психолог; потребує уточнення форма рекомендацій психолога. Застосування високого стандарту «достовірні відомості та очевидні підстави» щодо призначення психіатричної експертизи може призвести до її непризначення експертизи, якщо психічне захворювання чи затримка психічного розвитку не є очевидними, а відомості про них – безсумнівними. Крім того, потребує уточнення

положення Стандарту 38, адже його формулювання викликає думку, що у разі добровільності такої дії участь законного представника не потрібна, а таке тлумачення суперечить ст. 227 КПК України.

Ключові слова: дитина, кримінальне провадження, найкращі інтереси дитини, потерпілий, свідок, доказування, процесуальна дія, допит, психолог.

Zinkovskyy I.P. Novelisation of proving in criminal proceedings involving juvenile victims and witnesses.

The article analyses the provisions of the Procedure for Implementation of the Pilot Project for the Implementation of International Standards for Child-Friendly Justice in Practice, which formulated 100 standards relating to proceedings involving minors. The author classifies these standards in terms of their correlation with the provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine. Particular attention is paid to a child-friendly environment, as well as to interrogation, examination and collection of biological samples, and participation of a psychologist in procedural actions. The author considers video recording during investigative (detective) actions with the participation of a minor (victim, suspect) with his/her consent. The author analyses the conduct of examinations with the participation of a child, in particular, the possibilities of limiting the child's participation in this research, except in situations of necessity, as provided for in the Procedure for Implementing the Pilot Project for the Implementation of International Standards for Child-Friendly Justice in Practice. It is concluded that the provisions of the Procedure are: 1) detailing the general rights of the victim in criminal proceedings in the context of the best interests of the child and 2) prescribing actions that are not mandatory in the CPC of Ukraine, but are in line with international child rights standards. Despite the undoubted progressive nature of the procedure for ensuring the best interests of the child, there are provisions that may cause different interpretations and applications. In

particular, the provision of Standard 26 does not correlate with Part 2 and Part 7 of Article 55 of the CPC of Ukraine; it is not defined in what status a psychologist should be questioned; the form of the psychologist's recommendations needs to be clarified. The application of the high standard of «reliable information and obvious grounds» for the appointment of a psychiatric examination may lead to the non-appointment of an examination if the mental illness or mental retardation is not obvious and the information about it is undoubted. In addition, the provision of Standard 38 needs to be clarified, as its wording suggests that in case of voluntary action, the participation of a legal representative is not required, and such an interpretation contradicts Article 227 of the CPC of Ukraine.

Key words: child, criminal proceedings, best interests of the child, victim, witness, evidence, procedural action, interrogation, psychologist.

Постановка проблеми. Державна політика України послідовно враховує цінності охорони та захисту прав дитини та забезпечення її найкращих інтересів, у тому числі і у кримінальному провадженні. Це проявляється у ратифікації міжнародних конвенцій, пов'язаних з захистом прав дитини, урахуванні у законодавстві та практиці найкращих ювенальних практик, створення та поширення моделі «Барнахус», відновних практиках, залученні психологів тощо. Разом з тим, ця тенденція проявляється й на рівні важливого підзаконного акту, який можна назвати модельним для провадження за участі неповнолітніх: Порядок реалізації пілотного проекту імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність (затверджено Наказ Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України 01 червня 2023 року № 150/445/2077/5/187) [1] (далі – Порядок). Цей Порядок сформулював 100 стандартів, які стосуються як провадження за участі неповнолітніх, так і проваджень стосовно неповнолітніх, тобто встановлює стандарти для поведінки з неповнолітніми у різних процесуальних статусах.

Стан опрацювання проблематики. Доказування у кримінальних провадженнях за участі неповнолітніх потерпілих та свідків у науці розглядалося О. Броневицькою, І. Гловюк, О. Капліною, М. Кокошко, О. Кочурою, О. Крукевич, О. Кучинською, Н. Мілорадовою, В. Мозговою, Г. Нікітіною-Дудіковою, Н. Павлюк, Н. Пашко, Н. Резнік, С. Розкошинською, А. Самодіним, М. Червінко, Ю. Черноус та ін. Утім, Порядок та його вплив на доказування в таких провадженнях малодосліджений у науці в силу своєї новиз-

ни (розглянутий у працях І. Гловюк [2], З. Дільної, Н. Устрицької [3]), хоча він має важливе значення для оцінки змін у доказуванні у таких провадженнях та прогнозуванні тенденцій розвитку доказування.

Отже, **метою дослідження є:** виявлення можливих складнощів тлумачення та застосування положень Порядку; формулювання пропозицій щодо змін та доповнень його положень.

Виклад основного матеріалу. У науці доволі традиційно виділяють особливості доказування у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх, зокрема, предмет доказування, особливості проведення процесуальних дій, залучення додаткових учасників [4, с. 108–110, 117; 5, с. 116; 6; 7, с. 94–111]. Для кримінального провадження за участі неповнолітніх потерпілого та свідка особливості доказування не включають особливий предмет доказування, передбачений ст. 485 КПК України, утім, є особливості стосовно способів збирання доказів та порядку їх збирання. Стосовно способів збирання доказів, є обмеження можливості одночасного допиту, адже одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей в їхніх показаннях не може бути проведений за участю малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого разом з підозрюваним (ч. 9 ст. 224 КПК України). Значно більше особливостей порядку збирання доказів: умови застосування спеціальних правил допиту (ч. 3 ст. 224 КПК України); особливі правила допиту (ст. 226 КПК України КПК України); участь законного представника, педагога, психолога або лікаря (ст. 227); застосування відеоконференції (ст. 232 КПК України). Ці особливості не відображають повністю найкращі міжнародні стандарти провадження, дружнього до дитини, які є більш деталізованими та включають не тільки процесуальні, а й деякі організаційні питання (середовище, дружнє до дитини, підготовку фахівців, скорочення кількості процесуальних дій з дитиною, пріоритетність технічного фіксування тощо).

Порядок містить окрему групу стандартів «Аспекти доказування у кримінальних провадженнях, у яких неповнолітні є потерпілими чи свідками», що, без сумніву, доречно, адже неповнолітні потерпілі та свідки є вразливими.

У кримінальному провадженні за участі неповнолітнього слід враховувати, що існують різні суб'єктні позиції дітей-учасників кримінального провадження: (1) позиція відносної автономії (дитина може самостійно реалізовувати свої процесуальні права та обов'язки у присутності і за сприяння законного представника); (2) позиція залежності (дитина може частково реалізовувати свої процесуальні права та обов'язки відповідно до вікових, психологічних або інших

причин і реалізує їх за посередництва законного представника); (3) позиція відчуження (дитина може частково реалізовувати свої процесуальні права та обов'язки через конфліктні відносини із законним представником); (4) позиція блокування (дитина не здатна реалізовувати свої процесуальні права та обов'язки через пост-травматичний синдром чи інші розлади, важко йде на контакт як із представниками кримінальної юстиції, так і з законними представниками) [4, с. 191].

Положення Порядку, які ґрунтуються на міжнародних актах та найкращих міжнародних практиках, являють більш цілісний механізм захисту стосовно неповнолітніх потерпілих та свідків, який є дружним до дитини. Це проявляється у тому, що, з одного боку, деталізуються в найкращих інтересах дитини загальні права та правила (наприклад, стандарти 24, 26, 49, 50, 51, 54) або рекомендуються такі дії, обов'язковість яких у КПК України не зазначена, однак відповідає Керівним принципам Комітету Міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей, Керівним принципам щодо судочинства у питаннях дітей-жертв і дітей-свідків злочинів (ECOSOC Resolution 2005/20), Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства та ін. (стандарти 34–40, 50, 52, 53, 54).

Серед стандартів, які деталізують загальні права потерпілих, найперше слід розглянути право подавати докази. Стандарт 49 «Забезпечувати право неповнолітнього особисто подавати докази у кримінальному провадженні» не розписаний у Пілотному проекті, утім, він має бути реалізований саме як можливість самостійного подання доказів, зокрема, потерпілим, оскільки цей статус набувається незалежно від віку постраждалої особи. Більше того, законний представник може допускати бездіяльність у поданні доказів, що негативно впливає на інтереси неповнолітнього, і до його заміни вже необхідні гарантії того, що сам неповнолітній зможе подати докази. Відмітимо, що такий підхід до самостійності потерпілого конкретизовано і у групі стандартів II «Внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань»: прийняття поданих неповнолітніми заяв (внесення відповідних відомостей на підставі заяви дитини) (стандарт 24). Відмітимо при цьому положення стандарту 26: «залучати як потерпілого неповнолітнього, незалежно від його віку та наявності законних представників, у разі вчинення стосовно нього кримінального правопорушення», які демонструють закладене у КПК України положення, що потерпілим особа може бути у будь-якому віці. Утім, таке формулювання дисонує з положеннями ч. 2 та ч. 7 ст. 55 КПК України, відповідно, бажано було б нада-

ти рекомендації у разі, якщо немає ініціативи з боку постраждалого та законного представника. Якщо ж Порядок, на відміну від загального правила КПК України, передбачає «обов'язкове неініціативне» залучення як потерпілого, то відповідні зміни доречно було б внести до КПК України.

Засобом збирання та перевірки доказів від малолітнього та неповнолітнього потерпілого у досудовому розслідуванні є його допит (за ст.ст. 225, 227, ч. 11 ст. 615 КПК України). Стандарт 51 «Обґрунтовувати клопотання про допит неповнолітньої особи (потерпілого, свідка) у порядку, передбаченому статтею 225 КПК України, з урахуванням рекомендацій психолога за результатами роботи з нею та психологічних особливостей особи» і зараз застосовується на практиці. Утім, важливі зауваги зроблені І. Гловок: як підстава допиту у порядку ст. 225 КПК України у цій або іншій статті КПК України прямо не вказані неповноліття свідка або потерпілого, тому слід процитувати релевантні міжнародні договори щодо захисту дітей та обґрунтувати, які є обставини, що можуть унеможливити допит в суді або вплинути на повноту чи достовірність показань. Важливо пам'ятати, що прямо процесуальна форма результатів роботи психолога з дитиною не закріплена [2]. Ці рекомендації психолога наразі, дійсно, не мають прямо визначеного процесуального статусу, як і форми викладу, утім, для встановлення наявності підстав для застосування ст. 225 КПК України можуть бути використані, як видається, як документ, бо містять відомості, які можуть бути використані доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, хоча ця обставина входить до локального предмету доказування.

КПК України прямо передбачає участь педагога або психолога при проведенні процесуальних дій, утім, Порядок уточнює можливості застосування допомоги психолога, відображаючи тим самим найкращі практики провадження, дружнього до дитини. Стандарт 50 «Використовувати рекомендації психологів за результатами роботи з неповнолітнім під час вирішення питання щодо заміни або обмеження участі законного представника у слідчих діях, призначення експертиз, можливості та шляхів проведення слідчих дій за участю неповнолітнього. Забезпечувати, за необхідності, допит психологів, які проводили опитування неповнолітніх або були присутніми під час здійснення слідчих дій за участю останніх» крім того, що ґрунтується на положеннях ст. 227 КПК України, передбачає більш широке використання допомоги психолога для підготовки слідчих (розшукових) дій та для прийняття процесуального рішення – щодо заміни або обмеження участі законного

представника у таких діях. Важливим є і положення щодо допиту психологів, які проводили опитування неповнолітніх або були присутніми під час здійснення слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітніх, утім, не уточнено, у якому статусі, і КПК України теж не надає відповіді на це питання. Якщо виходити з положень ч. 7 ст. 95 КПК України, це має бути режим допиту експерта, утім, експерт не допитується слідчим, прокурором, та й предмет допиту експерта інший. Стандарт же 52 прописує «Забезпечувати участь спеціаліста під час допиту неповнолітньої особи з метою подальшої можливості проведення судово-психологічної експертизи за матеріалами відеозаписів слідчих дій» і не уточнює, якого. Слушно пише І. Гловюк, що йдеться не тільки про психолога, а про спеціаліста, адже може бути потрібний педагог, лікар, інші спеціалісти (їх коло формально не обмежено, а рішення про залучення має прийматися дізнавачем, слідчим, прокурором, виходячи з потреб та найкращих інтересів дитини, місця допиту, обстановки, стану дитини, думки законного представника тощо) [2].

Ряд питань Порядку торкаються експертиз за участі дитини, зокрема можливостей обмеження участі дитини у цьому дослідженні, крім ситуацій необхідності. Це стосується медичних, психологічних та психіатричних експертиз. Стандарт 52 у частині «Надсилати на дослідження для проведення судових психологічних експертиз насамперед матеріали кримінального провадження, відеозаписи слідчих дій за участю дитини. Лише у разі неможливості проведення експертиз за наявними матеріалами направляти дитину» пов'язаний з недопущенням ретравматизації дитини, що може мати місце при проведенні психологічної експертизи, бо і там можуть ставитися питання щодо травмуючої події. Утім, важливо зазначити, що у сторони захисту потім, вже у судовому розгляді можуть бути заперечення стосовно повноти дослідження експерта, якщо дитина не була направлена. Відповідно, для проведення експертизи має бути надана максимально можлива кількість відеоматеріалів, а експерт має бути готовий дати показання у суді, чому він вирішив, що за такими матеріалами можливо провести експертизу.

Призначати судово-медичні експертизи невідкладно, крім випадків необхідності витребування і долучення медичної документації (стандарт 53) спрямований на забезпечення оперативності судово-медичного дослідження, яке має бути проведене якнайскоріше після події, щоб бути максимально результативним. Медична документація може бути надана потерпілим / законним представником. Утім, формулювання «витребування» є доволі недоречним, адже це відомості, які становлять лікарську таємни-

цю, для отримання доступу до якої передбачено тимчасовий доступ (ст. 162). Виключенням є ті дані, які отримуються від закладів охорони здоров'я на виконання Наказу МВС та МОЗ від 06.07.2016 № 612/679 «Про порядок обліку фактів звернення та доставлення до закладів охорони здоров'я осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень кримінального характеру та інформування про такі випадки органів і підрозділів поліції» [8].

Стандарт 54 «Уникати призначення судових психіатричних експертиз щодо неповнолітніх потерпілих без наявності достовірних відомостей та/або очевидних підстав вважати, що неповнолітній має психічне захворювання чи затримку психічного розвитку» прямо не відображений у КПК України, адже там немає статті щодо призначення експертиз стосовно потерпілих. Якщо порівняти з підозрюваним, то у ст. 509 КПК України мова йде про «обставини, які дають підстави вважати, що особа під час вчинення суспільно небезпечного діяння була в неосудному або обмежено осудному стані або вчинила кримінальне правопорушення в осудному стані, але після його вчинення захворіла на психічну хворобу, яка позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії або керувати ними». Тобто для потерпілого виписаний дещо інший стандарт доказування для залучення для проведення експертизи: наявність достовірних відомостей та/або очевидних підстав вважати, що неповнолітній має психічне захворювання чи затримку психічного розвитку. Як видається, цей стандарт є вищим за той, який прописаний для психіатричної експертизи підозрюваного, оскільки мова йде достовірні відомості та очевидні підстави. Відмітимо, що таке формулювання, яке є логічним з позицій недопущення ретравматизації дитини, може призвести до непризначення експертизи, якщо психічне захворювання чи затримка психічного розвитку не є очевидними, а відомості про них – безсумнівними.

Стосовно стаціонарної експертизи, то ВССУ висловив позицію, що надання дозволу на направлення потерпілого для проведення стаціонарної психіатричної експертизи є грубим порушенням процесуального законодавства, психічний стан потерпілого можна встановити без направлення на стаціонарну психіатричну експертизу [9]. Утім, ця позиція на практиці не єдина (хоча і дуже поширена), і є випадки, цілком доречні, призначення психолого-психіатричних експертиз щодо потерпілих, у тому числі неповнолітніх [10; 11]. У науці також підтримується позиція можливості залучення потерпілого, утім, все ж пропонується це уточнити у законі [12, с. 271; 13, с. 528] (хоча ця позиція і не єдина, і пропонується також передбачити залу-

чення потерпілого для проведення експертизи тільки за його згодою [14, с. 68]).

Інші стандарти мають загальний характер і застосовуються і для неповнолітніх потерпілих та свідків (стандарти 34–40). Вони торкаються проведення слідчих (розшукових) дій з неповнолітніми, у тому числі потерпілими та свідками. Загальними питаннями є кількість таких дій, фіксування, середовище, залучення психолога.

Стандарт 34 закріплює такі, що відповідають Керівним принципам Комітету Міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей, та Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства правила обмеження кількості процесуальних дій за участі дітей, якщо це не перешкодить установленню обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. Тобто, згідно викладеного у Порядку алгоритму, за замовчуванням має бути оцінена можливість проведення процесуальної дії без неповнолітнього, а у разі неможливості цього (наприклад, неповнолітній є єдиним носієм інформації, є потреба у дослідженні саме неповнолітнього потерпілого шляхом освідування, експертизи) – проводити дію так, щоб не було потреби її проводити повторно. При цьому ще мають бути враховані психологічний стан неповнолітнього та рекомендації психолога щодо можливості проведення з ними процесуальних дій (стандарт 37). Утім, як вже зазначалося, немає визнаної процесуальної форми надання цих рекомендацій, що може викликати зауваження сторони захисту щодо доведеності неможливості проведення процесуальних дій з неповнолітнім.

Крім того, у якості, по суті, обов'язкового передбачено відеофіксування при проведенні слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітнього (потерпілого, підозрюваного) за його згодою. Таке фіксування забезпечить більш гнотове дослідження отриманих фактичних даних у суді, зокрема, завдяки оцінці стану потерпілого та його поведінки, що буде видно на відеозаписі. Принцип 65 Керівних принципів Комітету Міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей, передбачає, що слід заохочувати аудіовізуальні заяви дітей, які стали жертвами або свідками, поважаючи права інших сторін на оскарження змісту таких заяв. Таке оскарження можливе при дослідженні відеозаписів у суді шляхом звернення уваги суду на особливості тих фактичних даних, які зафіксовано на відео.

Дружнє до дитини середовище, яке є визнаним ювенальним стандартом, прописано у Стандарті 36 Порядку, хоча «Барнахус» не зазначено при тому, що з моменту запровадження в Україні моделі «Барнахус» суди ухвалили вже понад 100 рішень про надання дозволу на допит дитини з приміщень центрів [15]. Застосовуєть-

ся в Україні і методика «Зелена кімната», а отримані за такою методикою показання використовуються у доказуванні, у тому числі судовому [16]. Утім, остання позиція ККС ВС полягає у тому, що опитування в «Зеленій кімнаті» становить собою лише спеціальний спосіб проведення допиту чи опитування. Чинний кримінальний процесуальний закон не містить обов'язку під час досудового розслідування проводити допит малолітньої особи за методикою «Зелена кімната», а сама методика носить виключно методичний характер, тому істотних порушень вимог КПК не допущено [17]. Порядок не встановлює вичерпний перелік, де можуть проводитися процесуальні дії, якщо створено умови, дружні до дитини, що цілком доречно, зважаючи різні організаційні та безпекові умови у різних адміністративно-територіальних одиницях.

Деталізовано прописано у Порядку проведення допиту, освідування та відібрання біологічних зразків.

Принцип 68 Керівних принципів Комітету Міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей, щодо уникнення прямого контакту, протистояння або спілкування між дитиною-жертвою з підозрюваним, наскільки це можливо, якщо тільки дитина-жертва не вимагає цього, проявляється у наголошенні використанні дистанційного досудового розслідування, тобто відеоконференції, а допит малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого прямо передбачений як підстава такого режиму розслідування у ч. 1 ст. 232 КПК України. Відповідно, стандарт 39 Порядку прописує «Не допускати надання свідчень неповнолітніми (свідками та потерпілими) у присутності підозрюваного / обвинуваченого».

Проведення освідування потерпілого є непростим питанням, адже КПК України дозволяє примусове проведення освідування потерпілого, не передбачаючи винятків і для неповнолітнього. Утім, у науці цей підхід не є одностайним: є доводи як на користь цієї норми [18, с. 69–75; 19, с. 189], так і проти неї [20, с. 59–60]. Стандарт 38 Порядку визначає умови проведення освідування та відібрання біологічних зразків, що має бути проведено за наявності згоди неповнолітнього, а якщо мова йде про малолітнього – то і законного представника. Тобто, як видно, думка законного представника потерпілого від 14 до 18 років взагалі не з'ясовується. Формування стандарту такі, що спочатку має бути з'ясована згода, а якщо її немає – то застосовується примусове освідування за ухвалою слідчого судді. Утім, дещо непослідовим виглядає формулювання Стандарту «забезпечувати обов'язкову присутність законного представника під час здійснення вказаних дій у разі наявності ухвали слідчого судді про примусове відібрання зразків

для експертного дослідження», адже участь має бути забезпечена, згідно ст. 227 КПК України, незалежно від наявності згоди.

Висновки. Отже, положення Порядку являють собою: 1) деталізацію загальних прав потерпілого у кримінальному провадженні у контексті найкращих інтересів дитини та 2) прописують такі дії, обов'язковість яких у КПК України не зазначена, однак відповідає міжнародних стандартам прав дитини. Попри безсумнівну прогресивність порядку для забезпечення найкращих інтересів дитини, є положення, які можуть викликати різне розуміння у тлумаченні та застосуванні. Зокрема, положення стандарту 26 не корелюється з ч. 2 та ч. 7 ст. 55 КПК України; не визначено, у якому статусі має допитуватись психолог; потребує уточнення форма рекомендацій психолога.

Застосування високого стандарту «достовірні відомості та очевидні підстави» [1] щодо призначення психіатричної експертизи може призвести до її непризначення експертизи, якщо психічне захворювання чи затримка психічного розвитку не є очевидними, а відомості про них – безсумнівними. Крім того, потребує уточнення положення Стандарту 38 «забезпечувати обов'язкову присутність законного представника під час здійснення вказаних дій у разі наявності ухвали слідчого судді про примусове відібрання зразків для експертного дослідження» [1], адже таке формулювання викликає думку, що у разі добровільності такої дії участь законного представника не потрібна, а таке тлумачення суперечить ст. 227 КПК України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Порядок реалізації пілотного проєкту імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність (затверджено Наказом Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України 01 червня 2023 року № 150/445/2077/5/187). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0150905-23#Text>.
2. Глов'юк І. Пілотний проєкт щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини. URL: <https://www.hsa.org.ua/lectors/glovyuk-iryna/articles/pilotnii-projekt-shhodo-implementaciyi-miznarodnix-standartiv-pravosuddia-druznyogo-do-ditini>.
3. Устрицька Н.І., Дільна З.Ф. Зміст принципу найкращих інтересів дитини та його застосування у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 644–647. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-1/153>.
4. Червінко М.В. Правове та організаційно-тактичне забезпечення кримінального провадження, дружнього до дитини. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії (081 – Право). Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів, 2023. 301 с.
5. Тетерятник Г.К. Гарантії забезпечення прав і законних інтересів неповнолітніх у кримінальному провадженні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 1. С. 115–119.
6. Рябченко К.С. Предмет доказування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2021. 224 с.
7. Романюк В.В. Кримінальне судочинство щодо неповнолітніх: монографія. Харків: «Друкарня Мадрид», 2016. 252 с.
8. Наказ МВС та МОЗ від 06.07.2016 № 612/679 «Про порядок обліку фактів звернення та доставлення до закладів охорони здоров'я осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень кримінального характеру та інформування про такі випадки органів і підрозділів поліції». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1051-16#Text>.
9. Витяг з узагальнення ВССУ «Про практику вирішення слідчими суддями питань, пов'язаних із слідчими (розшуковими) діями». URL: <https://court.gov.ua/sud2290/pres-centr/news/279734/>.
10. Ухвала слідчого судді Херсонського міського суду Херсонської області від 19 січня 2021 року, справа № 766/628/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94312476>.
11. Ухвала слідчого судді Солом'янського районного суду м. Києва від 18 січня 2019 року, справа № 760/324/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79275648>.
12. Тищенко О.І. Окремі питання примусового залучення особи для проведення амбулаторної психіатричної експертизи у кримінальному провадженні. *Право і суспільство*. 2020. № 6. С. 268–274. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.6.40>.
13. Глов'юк І.В., Гринюк В.О., Ковальчук С.О. Застосування примусової госпіталізації психічно хворих осіб у кримінальному провадженні України в контексті практики Європейського Суду з прав людини. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 524–528. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3193/1.pdf>.

14. Удовенко Ж.В. Забезпечення засади невтручання у приватне життя при проведенні експертизи. *Криміналістичний вісник*. 2016. № 1 (25). С. 62–68.
15. Про результати впровадження моделі «Барнахус» в Україні розповіла суддя ВС Надія Стефанів. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1521986/>.
16. Гловюк І.В. Використання методики «Зелена кімната» при збиранні та оцінці фактичних даних: судова практика. *Інформаційний бюлетень з проблем діяльності підрозділів Національної поліції / гол. ред. О.М. Балинська*. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 5–12.
17. Постанова ККС ВС від 17 січня 2024 року, справа № 335/4038/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116512355>.
18. Аббасова Д.Л. Правове забезпечення та реалізація етичних норм у кримінальному процесі України. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2023. 312 с.
19. Варченко О.О. Проблемні питання забезпечення поваги до людської гідності при проведенні освідування, відібранні біологічних зразків, судово-медичній експертизі. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. С. 187–190. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/35554/1.pdf>.
20. Кучинська О.П., Щиголь О.В. Гарантії прав особи при проведенні освідування: сучасний стан, актуальні проблеми та шляхи їх вирішення. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 4. С. 54–62.